

TIP 13: EEN EUROPEES TAALPORTFOLIO ALS LEERDERVOLGSGYSTEEM

Veel docenten kennen het *Common European Framework of References for Languages* of, in het Nederlands, het *Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen*. Dit document is inmiddels immers dé internationale standaard met behulp waarvan taalvaardigheidsniveaus kunnen worden beschreven en vergeleken. De meeste docenten zijn goed op de hoogte van de opzet van het referentiekader: een raamwerk waarin vijf deelvaardigheden – luisteren, lezen, gesprekken voeren, spreken en schrijven – op 6 verschillende niveaus worden omschreven met behulp van een uitgebreid stelsel van schalen en can do-uitspraken, en ze erkennen de meerwaarde van deze ‘meetlat voor taalvaardigheid’. Het Europees Referentiekader helpt ons om over de grenzen van verschillende talen en onderwijsstelsels heen te communiceren over doelen van het vreemde talenonderwijs, bereikte niveaus en exameneisen. En dat is, ondanks de terechte vragen die deskundigen uit taalwetenschap en onderwijspraktijk weleens stellen over de empirische basis van het referentiekader en de precieze omschrijvingen die er worden gegeven, een groot goed. Voorbij is de tijd dat we moesten zien uit te zoeken wat het betekende als een sollicitant vertelde dat hij in Turkije Engels had geleerd op een lyceum, of moesten gokken naar wat de aspirant-studente die meldde dat zij Nederlands beheerste op “Cito-niveau 2,5” in huis had. De ERK-niveaus bieden hoe dan ook duidelijkheid en houvast.

Wat minder docenten zich realiseren, is dat het Europees Referentiekader veel méér is dan alleen een beschrijving van taalvaardigheidsniveaus waar toetsen en certificaten aan kunnen worden gerelateerd. Het referentiekader is in de allereerste plaats gemaakt om het leren en onderwijzen van vreemde talen te stimuleren en te bevorderen. Het is bedoeld als een bron van inspiratie voor taaldocenten en leerders. Het referentiekader schrijft docenten geen leerdoelen, niveaus of methodes voor, maar het biedt ingrediënten voor reflectie daarover, voor collegiaal overleg en professionele ontwikkeling. Ook de taalleerders zelf worden op die manier benaderd: als autonome individuen die verantwoordelijk zijn voor hun eigen ontwikkeling, die zelfstandig keuzes maken en daarnaar handelen. Docenten hebben de taak om hun cursisten te helpen zich tot zo’n autonome, zelfverantwoordelijke taalleerders te ontwikkelen. Het is dan ook geen toeval dat ‘zelfbeoordelingsschalen’ en ‘can do-uitspraken’ zo’n belangrijke plaats in het referentiekader innemen. Ze vertegenwoordigen de kern van de visie van het referentiekader op het leren van vreemde talen. Door na te denken over waar ze vreemde talen voor nodig hebben en door reflectie op wat ze al kunnen en hoe ze dat geleerd hebben, moeten taalleerders zich bewust worden van hun leervragen, gestimuleerd en gemotiveerd worden om daaraan te werken en steeds beter worden toegerust om dat zelfstandig te doen.

Om leerders en docenten daarbij te helpen, is náást het Europees Referentiekader het Europees Taalportfolio ontwikkeld. In deze Toetstip gaan we dieper in op de inhoud en gebruiksmogelijkheden van dit portfolio voor vreemdetaallearners, en laten we zien hoe het kan dienen als een leerdervolgsysteem dat levenslang mee kan gaan. En waarin óók het CNaVT een plaats kan krijgen.

1. Het Europees Taalportfolio

Er zijn sinds het verschijnen van het Europees Referentiekader en het eerste Europese Taalportfolio al tientallen verschillende versies van dat portfolio ontwikkeld. In verschillende talen zijn er portfolio's gemaakt voor kinderen, jongeren en volwassenen. Er zijn portfolio's gemaakt voor taalleerders die in het hoger onderwijs studeren en voor analfabeten. Er zijn papieren portfolio's gemaakt, maar er bestaan ook ingenieuze digitale varianten die gebruikers via internet kunnen onderhouden en delen.

Hoe zeer de samenstellers van de verschillende versies geprobeerd hebben 'maatwerk' te leveren en hoe groot de onderlinge verschillen dan ook zijn, voor alle Europese Taalportfolio's geldt dat er twee functies worden gecombineerd: een 'pedagogische' functie en een 'rapporterende' of 'documenterende' functie. De rapporterende functie is gericht op het beschrijven van wat de leerder kan in één of meer vreemde talen. De pedagogische functie is gericht op het ondersteunen van het leerproces en de ontwikkeling van autonome taalleerders.

Om die twee functies vorm te geven, bestaat ieder Europees taalportfolio uit drie delen: een Europees Taalpaspoort, een biografie en een dossier. In het *paspoort* geeft de eigenaar van het portfolio een samenvattend overzicht van zijn of haar ervaringen met het leren van vreemde talen en culturen, en van zijn of haar actuele talenkennis. De informatie over de talenkennis is, uiteraard, gerelateerd aan het Europees Referentiekader: voor elke taal die de eigenaar van het paspoort beheerst, geeft hij zijn beheersingsniveau van de verschillende deelvaardigheden aan.

Zelf-assessment Self-assessment Auto-évaluation	→ Luisteren <i>Listening</i> Écouter	 Gesprekken voeren <i>Spoken interaction</i> Prendre part à une conversation	 Schrijven <i>Writing</i> Écrire			
	 ← Lezen <i>Reading</i> Lire	 → Spreken <i>Spoken production</i> S'exprimer oralement en continu				
Taal <i>Language</i> Langue	<i>Taal Language Langue</i>					
	A1	A2	B1	B2	C1	C2
						
						
						
						
						

Afbeelding 1: Zelfbeoordeling in het Europees Taalpaspoort

Overeenkomstig de uitgangspunten van het Europees Referentiekader is de informatie in het Taalpaspoort gebaseerd op *zelfbeoordelingen*: de taalgebruiker geeft aan hoe hij zijn eigen taalvaardigheid aan de hand van de zelfbeoordelingsschalen van het Referentiekader (die zijn opgenomen in het paspoort) beoordeelt. Het Taalpaspoort is vooral bedoeld voor communicatie met derden: de taalleerder kan het paspoort gebruiken om zijn 'talenkennis' toe te lichten

tijdens, bijvoorbeeld, sollicitaties. Werkgevers en opleiders die geïnteresseerd zijn in de taalvaardigheden van sollicitanten of aspirant-studenten hoeven uiteraard niet onbezien af te gaan op de zelfbeoordelingen die de kandidaat tegenover hen in zijn Taalpaspoort heeft vastgelegd. Het paspoort is immers slechts één onderdeel van een Taalportfolio dat óók een dossier omvat. In dat dossier bewaart de eigenaar van het portfolio bij voorkeur zorgvuldig geselecteerde bewijzen van wat hij of zij in het paspoort heeft beschreven. Die bewijzen kunnen allerlei vormen hebben, variërend van 'indirecte' bewijzen in de vorm van officiële diploma's, door een school uitgereikte certificaten en werkgeversverklaringen tot en met directe bewijsstukken zoals een door de portfolio-eigenaar geschreven brief, de bespreking van een gelezen boek of de opname van een spreekbeurt tijdens de les. De geïnteresseerde werkgever of intaker kan het dossier gebruiken om de informatie die in het taalpaspoort wordt samengevat, te controleren.

Naast het onderbouwen van de zelfbeoordelingen in het taalpaspoort, heeft het dossierdeel van het Europees Taalportfolio nóg een doel: het is de basis voor reflectie op het leerproces en verdere ontwikkeling van de leerder. Door actief stil te staan bij wat hij geleerd heeft en bij wat hij kan, wordt de leerder zich bewust van zijn sterke en zwakke punten, en kan hij beslissingen nemen over de voor hem relevante leerdoelen en -activiteiten. Om die 'pedagogische functie' van het taalportfolio, uiteindelijk gericht op 'leren leren' en autonomie van de leerder, verder te ondersteunen bevat het Europees Taalportfolio nog een derde onderdeel: de biografie. De biografie bevat nadere informatie én reflecties over de ervaringen met het leren van vreemde talen en culturen, zowel binnen als buiten de school. Aan de hand van checklists met 'can do-uitspraken' - opsommingen van mogelijke taaltaken – denkt de leerder na over de taalvaardigheden die hij nodig heeft en over de vraag in hoeverre hij die beheerst dan wel beter wil leren beheersen. In de biografie legt de leerder vervolgens ook vast wat hij zich voorneemt om te ondernemen om zijn taalvaardigheid verder te ontwikkelen. Daarbij horen bijvoorbeeld informatie over de cursus die iemand volgt, afspraken met docenten of beslissingen rondom een reis naar het land waar de taal gesproken wordt.

2. Werken met een Europees Taalportfolio

Werken met een Europees Taalportfolio betekent voor taaldocenten in de eerste plaats dat zij zich bewust worden van hun rol als 'ondersteuner' van het taalverwervingsproces van hun cursisten. Taalleerders zijn volgens het referentiekader géén weerloze 'consumenten' die zijn overgeleverd aan de deskundigheid en inzet van hun docenten, maar zelfstandige individuen die hun eigen leerdoelen en -activiteiten actief sturen. Docenten kunnen daarbij ondersteuning en inspiratie bieden, maar uiteindelijk is het de leerder die zich de vaardigheden die hij nodig heeft, eigen moet maken. Docenten die hun cursisten leren werken met een Europese Taalportfolio, zijn zich ervan bewust dat 'leren leren' het allerbelangrijkste doel van hun onderwijs is. Cursisten leren tijdens de lessen in de eerste plaats hoe zij binnen én buiten de lessen zelfstandig aan de slag kunnen om aan hun taalvaardigheid te werken. "Ja, maar mijn cursisten zijn niet in staat om zichzelf valide en betrouwbaar te beoordelen" of "Mijn cursisten kunnen helaas niet zelfstandig leren" zijn dan ook geen valide argumenten tegen het invoeren van een Europees taalportfolio. Integendeel: juist voor cursisten die geen idee lijken te hebben van hun eigen sterke en zwakke kanten, en cursisten die moeilijk zijn te motiveren en die buiten de lessen nauwelijks of geen tijd willen besteden aan het leren van de taal, is het gebruik van een Europese taalportfolio nuttig. Via zo'n portfolio kunnen we taalleerders helpen om hun eigen leerproces te monitoren en kunnen we hen bewust maken van het feit dat ze de taal zélf moeten leren. Invoering

van het portfolio helpt om een einde te maken aan de praktijk waarin docenten na afloop van een les doodmoe zijn, terwijl hun cursisten opgewekt (en misschien een beetje slaperig) hun boeken in de tas stoppen. Met behulp van hun eigen taalportfolio kunnen we leerders helpen om te ontdekken wat voor hen effectieve en passende oefeningen en leerstrategieën zijn, en laten ontdekken dat het verwerven van een taal en actief proces is en bij uitstek een kwestie van 'een leven lang leren'.

De invoering

Het invoeren van een taalportfolio begint meestal met het aanleggen van een dossier. Dat zal in het begin vaak simpelweg een map of een ordner zijn waarin de cursisten hun werk – in de klas of thuis gedaan – opslaan en ordenen. Het klinkt vanzelfsprekend, maar de praktijk leert dat het aanleggen en onderhouden van zo'n dossier voor lang niet alle docenten en cursisten vanzelfsprekend is. Laat staan dat het vanzelfsprekend is dat een docent tijd neemt om met elke cursist stil te staan bij de inhoud van dat dossier om de voortgang van de cursist en zijn/haar leeractiviteiten te bespreken. Waar hebben we de afgelopen weken aan gewerkt? Wat waren de doelen van onze lessen? Had je eigenlijk wel in de gaten wat het doel van deze opdracht was? Waarom heb je die oefeningen dan toch niet gedaan? Wat had ik als docent kunnen doen om je te helpen? En waarom vroeg je niks? Spraken de doelen je niet aan? Had je niemand om mee samen te werken? Paste het werk niet in je agenda? Hoeveel tijd heb je eigenlijk voor deze cursus? En, nog belangrijker maar helaas te vaak vergeten: wat heb je die taken goed gedaan! Hoe komt dat, denk je? En als dit zo goed werkt, hoe zouden we daar dan vaker gebruik van kunnen maken? En zou je misschien je medecursisten kunnen helpen om daar ook beter in te worden?

Vanuit die eerste dossiervorming en dit soort gesprekken, kan worden gestart met de introductie van (de rest van) het Europees Taalportfolio, het taalpaspoort en de biografie. Op dat moment wordt het natuurlijk nodig om een portfoliomodel te kiezen dat formats en instrumenten biedt om zo'n paspoort en biografie vorm te geven. Via <http://www.europeestaalportfolio.nl> kunnen cursisten een digitale versie van een Europees Taalportfolio aanleggen. Cursisten en docenten die zich verder in de portfoliomethodiek willen verdiepen, vinden ook hier een uitgebreide handleiding en hulpmiddelen. Op de website van het CNaVT vinden docenten een Nederlandse en een Engelstalige versie van een model van het Europees Taalportfolio voor volwassen NT2-leerders dat een tiental jaren geleden in Nederland is ontwikkeld, en een handleiding daarbij. De handleiding gaat wat dieper dan de genoemde website in op de invoering van zo'n portfolio en de achtergronden van dit instrument. De bijbehorende documenten – een biografie en checklists met can-do-uitspraken - kunnen inspiratie geven aan docenten die de digitale instrumenten wat meer op maat van hun eigen doelgroepen willen maken. Ze kunnen kosteloos worden gedownload, bewerkt en gebruikt.

Verder werken met een taalportfolio

Het werken met een Europees Taalportfolio betekent niet dat andere lesmethodes of leergangen overboord moeten worden gezet. In feite kan zo'n taalportfolio met elke aanpak en elke methode worden gecombineerd. Kern van de methode is immers dat cursisten worden gestimuleerd om zich te ontwikkelen tot autonome leerders die zelfstandig reflecteren op de doelen die ze willen bereiken en de wegen die hen daarnaartoe kunnen leiden. Invoeren van het portfolio betekent niet dat docenten elke cursist individueel moeten gaan begeleiden. Natuurlijk blijft het nodig om op gezette tijden naast een cursist te gaan zitten om de voortgang te bespreken, maar veel van de activiteiten die horen bij de portfoliomethode worden bij voorkeur door de

cursist alleen dan wel in groepen uitgevoerd. Door in het kader van het invullen van de biografie samen met anderen na te denken over leerervaringen en leerbehoeftes, leren cursisten elkaar kennen en doen zij onderling inspiratie op. Docenten die beter op de hoogte zijn van de sterke en zwakke kanten van cursisten, krijgen meer ideeën over de manier waarop zij cursisten kunnen stimuleren om samen te werken en elkaar te ondersteunen. In de Handleiding bij het Portfolio NT2 (zie www.cnavt.org) vinden geïnteresseerde docenten meer ideeën en suggesties voor het werken met de verschillende onderdelen van het taalportfolio.

3. Een Europees Taalportfolio als leerdervolgsysteem

Scholen en docenten die kiezen voor de invoering van een Europees Taalportfolio, krijgen daarmee – mits ze goede afspraken maken met hun cursisten - de beschikking over een systeem waarin informatie is opgeslagen over de leerbehoeftes, leeractiviteiten en voortgang van elke individuele leerder of cursist. In feite heeft een Europees Taalportfolio minstens drie kenmerken die maken dat het, ondanks het feit dat de inhoud van de portfolio's van de individuele taalleerders veelal niet is gedigitaliseerd en niet automatisch kan worden geanalyseerd, superieur is aan de meeste geavanceerde digitale leerlingvolgsystemen en bij uitstek geschikt is voor het onderwijs aan jongeren en volwassenen:

1. Het Europees Taalportfolio is het eigendom van de cursist of de leerder zelf. Terwijl de 'officiële' volgsystemen die landelijk zijn ontwikkeld, meestal eigendom zijn van de school en alleen via de school kunnen worden ingezien door de betrokken leerlingen en hun ouders/verzorgers, is een Europees Taalportfolio van de leerder zelf. Hij of zij beheert het portfolio, besluit over de inhoud ervan én over degenen die toegang krijgen tot de opgeslagen informatie. Docenten en scholen die hun cursisten stimuleren om hun papieren taalportfolio op school te bewaren, krijgen daarmee de beschikking over een schat aan voor het onderwijs relevante gegevens en een uitgebreid leerlingvolgsysteem. Voor scholen die liever werken met een digitaal portfolio, hoeft alleen geregeld te worden dat cursisten hun docent toegang geven tot hun portfolio.
2. Uit het eerste kenmerk vloeit een tweede belangrijk kenmerk van het taalportfolio voort: de verantwoordelijkheid voor het onderhoud van dit volgsysteem ligt waar die hoort te liggen: bij de eigenaar, dat wil zeggen bij de leerder zelf. Daarmee helpt dit leerdervolgsysteem cursisten om zich te ontwikkelen tot zelfstandige, autonome taalleerders die hun leven lang, en met plezier, werken aan de uitbreiding van hun kennis en vaardigheden in vreemde talen en culturen.
3. En dan is er nog het verschil in prijs: terwijl de invoering van veel leerdervolgsystemen om kostbare investeringen vraagt, kost de invoering van het Europees Taalportfolio niet meer dan toegang tot internet dan wel wat papier en een map om dat papier netjes in op te slaan.

4. Het CNaVT en het Europees Taalportfolio. Een vraag aan de lezer

Vanuit het CNaVT-team zien wij verschillende mogelijkheden om docenten Nederlands wereldwijd te ondersteunen bij de invoering van het Europees Taalportfolio als leerlingvolgsysteem, en daarmee bij het opleiden van hun cursisten tot autonome en succesvolle taalleerders die met succes opgaan voor de CNaVT-examens. We schetsen hierna een aantal mogelijkheden en sluiten af met een vraag aan de lezers: in hoeverre bent u geïnteresseerd in deze ideeën/ondersteuning? Bij voldoende belangstelling willen wij er graag mee aan de slag!

Instrumenten voor zelfbeoordeling/'can do uitspraken'

Om cursisten te ondersteunen bij het nadenken over hun leerbehoeftes en om hen te helpen meer inzicht te krijgen in de eisen die CNaVT-examens aan hen stellen, zouden we de inhoud van de verschillende examens kunnen vertalen in 'can do uitspraken' die een directe link mogelijk maken tussen de doelen van een cursist, de inhoud van de cursus én de examens. Docenten en cursisten zouden deze can do uitspraken kunnen gebruiken om zich te oriënteren op de inhoud van de verschillende examens binnen het CNaVT, om een beter beeld te krijgen van de eisen die de verschillende examens stellen én om na te gaan of een bepaald examen bij hen past. De cursisten zouden aan de hand van dit instrument ook kunnen reflecteren over de vraag of zij toe zijn aan een examen, en/of welke vaardigheden of aspecten van vaardigheden nog aandacht behoeven.

Biografie aanpassen

Het CNaVT-team zou, bij voorkeur samen met NVT-docenten, kunnen werken aan de ontwikkeling van een of meer versies van de biografie van het Europees Taalportfolio die aansluit(en) bij de specifieke kenmerken van de verschillende doelgroepen van het CNaVT. We kunnen ons voorstellen dat volwassenen die Nederlands leren omdat ze zo snel mogelijk aan de slag willen in een Nederlandstalig callcentre, behoefte hebben aan een andere biografie, met andere instrumenten, dan de Duitse jongere van 16 die in het grensgebied met Nederland woont en Nederlands leert omdat hij aan de andere kant van de grens een beroepsopleiding wil volgen.

Trainingen en collegiale ondersteuning

Het CNaVT-team zou kunnen voorzien in (korte) trainingen voor docenten die overwegen om met de portfoliomethodiek aan de slag te gaan. Daarnaast zouden we als CNaVT kunnen zoeken naar manieren waarop we docenten Nederlands als Vreemde Taal die ervaring hebben met de portfoliomethodiek in contact kunnen brengen met collega's die van hun ervaringen zouden willen leren.

Geïnteresseerd?

Lezers die na lezing van deze ToetsTip geïnteresseerd zijn geraakt in het Europese Taalportfolio, die belangstelling hebben voor een of meer van de ideeën die hiervoor zijn gepresenteerd en/of die zelf nieuwe ideeën hebben, kunnen reageren via een mail aan cnavt@arts.kuleuven.be.

Wij wachten uw reacties belangstellend af!

Verder lezen

Over het Europees Referentiekader:

- Nederlandse Taalunie (2008), *Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen: Leren, Onderwijzen, Boordelen*. Den Haag: Nederlandse Taalunie. Ook de raadplegen via http://taalunieversum.org/onderwijs/gemeenschappelijk_europees_referentiekader/colofon/
- Janssen-van Dieten, A.M. (2001). 'Nee, ik ben van de trap gevallen.' Hoe geschikt zijn de niveaudecriptoren van het CEF voor NT2? In: *Levende Talen Tijdschrift*, 2(3), 20–26.
- Kwakernaak, E (2010), Het ERK hinkt. In: *Levende Talen Magazine*, 5, p. 4 - 8.

Over het Europees Taalportfolio:

- Kerkhoff, A. en E. Liemberg (2002), *Handleiding Portfoliomethodiek*. De Bilt: BveRaad.
- Morrow, K. (2004), *Insights from the Common European Framework*. Oxford: Oxford University Press

Drie interessante websites over het ERK zijn:

- www.erk.nl
- <http://erknederlands.org/nl>
- <http://taalunieversum.org/inhoud/erk-nederlands>

Een digitaal Europees Taalportfolio is beschikbaar via:

www.europeestaalportfolio.nl

Voor vragen & reacties één adres:

het CNaVT-secretariaat

Certificaat Nederlands als Vreemde Taal

Blijde-Inkomststraat 7 – bus 3319

B-3000 Leuven

België

0032 (0) 16 53 55 16

cnavt@arts.kuleuven.be